

Тема 2. Законодавство про охорону праці України

1. Поняття безпеки життєдіяльності.
2. Державне управління охороною праці.
3. Положення про навчання і перевірку знань. Положення про розслідування та облік нещасних випадків, професійних захворювань та аварій.
4. Штрафні санкції за порушення нормативних актів з охорони праці.
5. Штрафні санкції за порушення нормативних актів з охорони праці.

«Життєдіяльність» складається з двох слів – «життя» і «діяльність», тому потрібно з'ясувати зміст кожного з них.

Життя – одна з форм існування матерії, яку відрізняє від інших здатність до розмноження, росту, розвитку, активної регуляції свого складу та функцій, різних форм руху, можливість пристосування до середовища та наявність обміну речовин і реакції на подразнення.

Діяльність – є специфічною людською формою активності, необхідною умовою існування людського суспільства, зміст якої полягає у доцільній зміні та перетворенні в інтересах людини навколишнього середовища.

Життєдіяльність є багатомірне поняття, яке включає:

- властивість людини діяти в оточуючому її життєвому середовищі;
- процес збалансованого існування та самореалізації індивіда, групи людей, суспільства і людства в цілому в єдності їх життєвих потреб і можливостей;
- складний біологічний процес, що відбувається в організмі людини і дозволяє їй зберігати здоров'я та працездатність.

Безпека життєдіяльності – стан діяльності, при якому з визначеною ймовірністю виключений прояв небезпеки як у виробничій, так і невиробничій сфері з урахуванням взаємного впливу навколишнього середовища, людини та суспільства.

Національна безпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства й держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам.

Основою життєдіяльності є чинники і параметри навколишнього середовища (сонця, повітря, води, ґрунту, біосфери) та штучного середовища життя (житлові та виробничі будівлі, споруди, транспортні та повітряні комунікації, системи забезпечення енергоресурсами, продуктами харчування), а також багато іншого, що створено руками людини для забезпечення життя.

Головним законодавчим України є Конституція, цілий ряд статей якої стосується питань БЖД, зокрема:

ст. 43: „Кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці, ... Використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах забороняється”;

ст. 49: „Кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування”;

ст. 50: „Кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди.

Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена”.

1. Закон України „Про охорону праці”
2. Закон України „Про освіту”
3. Закон України „Основи законодавства України про охорону здоров'я”
4. Закон України „Про дорожній рух”
5. Закон України „Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення”

Державне управління охороною праці здійснюють: Кабінет Міністрів України; спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з нагляду за охороною праці; міністерства та інші центральні органи виконавчої влади; Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування.

Кабінет Міністрів України:

- забезпечує реалізацію державної політики в галузі охорони праці;
- подає на затвердження Верховною Радою України загальнодержавну програму поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища;
- спрямовує і координує діяльність міністерств, інших центральних органів виконавчої влади щодо створення безпечних і здорових умов праці та нагляду за охороною праці;
- встановлює єдину державну статистичну звітність з питань охорони праці.

Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади:

- проводять єдину науково-технічну політику в галузі охорони праці;
- здійснюють методичне керівництво діяльністю підприємств в галузі охорони праці;
- розробляють і реалізують галузеві програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища за участю профспілок;
- укладають з відповідальними галузевими профспілками угоди з питань поліпшення умов і безпеки праці;
- беруть участь в опрацюванні та перегляді нормативно-правових актів з охорони праці;
- організують навчання і перевірку знань з охорони праці;
- створюють, якщо потрібно, аварійно-рятувальні служби, а також здійснюють їх діяльність керівництво, забезпечують виконання інших вимог законодавства, що регулює відносини у сфері рятувальної справи;
- здійснюють відомчий контроль за станом охорони праці на підприємствах галузі.

Спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань праці та соціальної політики забезпечує проведення державної експертизи умов праці із залученням служб санітарного епідеміологічного нагляду спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади в галузі охорони здоров'я, визначає порядок та здійснює контроль за якістю проведення атестації робочих місць щодо їх відповідності нормативно-правовим актам з охорони праці.

Спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з нагляду за охороною праці:

- здійснює комплексне управління охороною праці на державному рівні, реалізує державну політику в цій галузі та здійснює контроль за виконанням функцій державного управління охороною праці, міністерствами, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування;
- розробляє за участю міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, Фонду соціального страхування від нещасних випадків, всеукраїнських об'єднань роботодавців та профспілок загальнодержавну програму поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища і контролює її виконання;
- здійснює нормотворчу діяльність, розробляє та затверджує правила, норми, положення, інструкції та інші нормативно-правові акти з охорони праці або зміни до них;
- координує роботу міністерств, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, інших суб'єктів підприємницької діяльності в галузі безпеки, гігієни праці та виробничого середовища;
- бере участь у міжнародному співробітництві та в організації виконання міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, з питань безпеки, гігієни праці та виробничого середовища.

Рішення, прийняті спеціально уповноваженим органом виконавчої влади з нагляду за охороною праці в межах його компетенції, є обов'язковими для виконання всіма міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого

самоврядування, юридичними та фізичними особами, які відповідно до законодавства використовують найману працю.

Наказом Міністерства освіти і науки України від 22.11.2017 № 1514 викладено у новій редакції Положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності в закладах, установах, організаціях, підприємствах, що належать до сфери управління Міністерства освіти і науки України.

Положення про навчання і перевірку знань

Це Положення встановлює порядок навчання та перевірки знань з охорони праці та безпеки життєдіяльності працівників закладів освіти, установ, організацій та підприємств, що належать до сфери управління МОН, а також учнів, студентів, курсантів, слухачів, аспірантів закладів освіти.

Основні вимоги Положення – обов'язкові для виконання учасниками освітнього процесу та іншими працівниками установ та закладів.

Під час прийняття на роботу і в процесі роботи посадові особи та інші працівники установ та закладів освіти мають пройти інструктаж, навчання та перевірку знань з питань охорони праці, надання домедичної допомоги потерпілим від нещасних випадків, а також правил поведінки в разі виникнення аварій та надзвичайних ситуацій відповідно до Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці, затвердженого наказом Держнаглядохоронпраці від 26.01.2005 № 15.

Посадові особи установ та закладів освіти, діяльність яких пов'язана з організацією безпечного ведення робіт, під час прийняття на роботу та періодично (один раз на три роки) мають пройти навчання і перевірку знань з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності за участю профспілок.

На основі Типового положення про службу охорони праці з урахуванням специфіки виробництва та видів діяльності, чисельності працівників, умов праці та інших факторів роботодавець розробляє і затверджує Положення про службу охорони праці відповідного підприємства, визначає структуру служби охорони праці, її чисельність, основні завдання, функції та права її працівників відповідно до законодавства.

Служба охорони праці створюється на підприємствах з кількістю працюючих 50 і більше осіб.

На підприємстві з кількістю працюючих менше 50 осіб функції служби охорони праці можуть виконувати в порядку сумісництва особи, які мають відповідну підготовку.

На підприємстві з кількістю працюючих менше 20 осіб для виконання функцій служби охорони праці можуть залучатися сторонні спеціалісти на договірних засадах, які мають відповідну підготовку.

Постановою Кабінету Міністрів України № 337 від 17.04.2019 р затверджено Порядок розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві.

Цей Порядок визначає процедуру проведення розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві, що сталися з особами, визначеними частиною першою статті 29 Закону України “Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування”.

Вимоги цього Порядку поширюються на всіх юридичних і фізичних осіб, які відповідно до законодавства використовують найману працю, та осіб, зазначених у пункті 1 цього Порядку.

Штрафні санкції за порушення нормативних актів з охорони праці.

Відповідно до ст 44 Закону України «Про охорону праці» за порушення законів та інших нормативно-правових актів про охорону праці, створення перешкод у діяльності посадових осіб органів державного нагляду за охороною праці винні особи притягаються до дисциплінарної, адміністративної, матеріальної, кримінальної відповідальності згідно із законом.

Притягнення до адміністративної відповідальності посадових осіб і працівників за порушення законів та інших нормативно-правових актів з охорони праці здійснюється відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення, зокрема:

Стаття 231 КУАП передбачає що центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці, розглядає справи: про порушення законодавчих та інших нормативних актів про охорону праці, щодо безпечного ведення робіт, зберігання, використання та обліку вибухових матеріалів у галузях промисловості та на об'єктах, підконтрольних центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці, про порушення законодавства про надра, а також невиконання законних вимог посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці (частини п'ята (крім порушень санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм) і шоста статті 41, статті 47, 57, 58, 93, 94, 188-4).

- частина 5 статті 41 КУАП передбачає відповідальність за порушення вимог законодавчих та інших нормативних актів про охорону праці, крім порушення, передбаченого частиною шостою цієї статті;
- частина 6 статті 41 КУАП передбачає відповідальність за порушення встановленого порядку повідомлення (надання інформації) центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці, про нещасний випадок на виробництві;
- статтею 47 КУАП передбачено відповідальність за самовільне користування надрами, укладення угод, які в прямій чи прихованій формі порушують право власності на надра;
- статтею 57 КУАП передбачено відповідальність за порушення вимог щодо охорони надр;
- статтею 57 КУАП передбачено відповідальність за порушення правил і вимог проведення робіт по геологічному вивченню надр;
- статтею 93 КУАП передбачено відповідальність за порушення вимог законодавчих та інших нормативних актів з безпечного ведення робіт у галузях промисловості та на об'єктах, підконтрольних центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці;
- статтею 94 КУАП передбачено відповідальність за порушення вимог законодавчих та інших нормативних актів про зберігання, використання та облік вибухових матеріалів у галузях промисловості та на об'єктах, підконтрольних центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці;
- статтею 188-4 КУАП передбачено відповідальність за невиконання законних вимог органів спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з нагляду за охороною праці.

Кримінальна відповідальність передбачена Кримінальним Кодексом України, зокрема статтями 271, 272, 273 ККУ.

Стаття 271. Порушення вимог законодавства про охорону праці.

Стаття 272. Порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою.

Стаття 273. Порушення правил безпеки на вибухонебезпечних підприємствах або у вибухонебезпечних цехах.

За порушення правил, інструкцій, норм, керівник підприємства може притягнути працівників, які допустили такі порушення до дисциплінарної або матеріальної відповідальності.

Повноваження профспілок з питань охорони праці.

Здійснення громадського контролю за дотриманням роботодавцем законодавства про охорону праці, створення безпечних умов праці, належного виробничого побуту для працівників своєчасним забезпеченням відповідними засобами захисту.

Участь у розробці та здійсненні державної політики в галузі охорони праці та соціального захисту працівників.

Право вимагати від роботодавця негайного припинення праці на робочих місцях, виробничих дільницях та інших підрозділах на час, необхідний для усунення загрози життю та здоров'ю працівників.

Право на проведення незалежної експертизи умов праці, а також об'єктів виробничого призначення на відповідність їх стану нормативно-правовим актам з питань охорони праці.

Участь на підтвердження факту наявності небезпечної виробничої ситуації для працівників або їх оточення.

Участь в управлінні соціальним страхуванням від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.

Участь у розробці роботодавцем комплексних заходів щодо досягнення встановлених нормативів з охорони праці.

Участь у комісіях з перевірки знань з питань охорони праці посадових осіб, діяльність яких пов'язана з організацією безпечного ведення робіт.

Підготовка разом з роботодавцем проектів двосторонніх зобов'язань в колдоговори стосовно забезпечення соціальних гарантій у галузі охорони праці працівникам, а також комплексних заходів щодо досягнення встановлених нормативів безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, контролю за їх виконанням.

Участь у прийнятті в експлуатацію нових і реконструйованих виробничих об'єктів на відповідність їх вимогам охорони праці.

Участь у розслідуванні нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.

Участь у роботі комісій з питань охорони праці підприємств.

Узгодження з органами державної виконавчої влади договору з питань поліпшення умов і безпеки праці.

Обов'язкові подання роботодавцям для розгляду з питань охорони праці та отримання від них аргументованих відповідей.

Процедуру розслідування нещасних випадків в закладах освіти визначає "Положення про порядок розслідування нещасних випадків, що сталися зі здобувачами освіти під час освітнього процесу".

Усі нещасні випадки, оформлені актами за формою Н-Н, беруться на облік і реєструються (пункт 19 розділ 2 Положення) закладом освіти в журналі реєстрації нещасних випадків. Заклад освіти на підставі актів за формою Н-Н подає звіт про травматизм під час освітнього процесу до управління освіти, якому підпорядковується. Керівник закладу освіти відповідає за правдивість зазначених у звіті відомостей (пункт 3 розділ 4 Положення).

Якщо нещасний випадок не спричинив мікротравми, він засвідчується і реєструється медичним працівником закладу освіти в окремому журналі реєстрації мікротравм і не береться на облік (пункт 20 розділ 2 Положення).